

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

**ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ
РОЗВИТКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 12-441 групи
Спеціальності 292 Міжнародні
економічні відносини
Освітньо-професійної програми
Міжнародні економічні відносини
Руденко Оксана Миколаївна

Керівник: д.е.н., професорка
Ушкаренко Ю.В.
Рецензент: співвласник групи
компаній «Kaissa oil»
Гавренкова В.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	6
1.1. Сутність та форми зовнішньої торгівлі	6
1.2. Умови ефективного функціонування зовнішньоекономічної діяльності в Україні	12
1.3. Правове забезпечення зовнішньоторговельних зв'язків України на регіональному рівні.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	24
2.1. Аналіз розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України на регіональному рівні.....	24
2.2. Оцінка ефективності зовнішньоторговельних зв'язків України.....	28
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ	31
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	41
ДОДАТКИ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми. Світова економіка на сучасному етапі відіграє важливу роль у світовому господарстві. Вона ґрунтується на різноманітних формах та методах торгівлі, рівні інтеграції розвинених країн та країн, що розвиваються, у світове співтовариство, інтенсивністю торговельно-економічного співробітництва та коопераційними зв'язками, що направлені на удосконалення економічного розвитку і зростання країн світу. У зв'язку з цим актуальним є дослідження особливостей міжнародної торгівлі країн світу.

В процесі стрімкого розвитку міжнародних економічних відносин були розроблені різноманітні механізми залучення коштів одними суб'єктами в інших. Через брак достатніх ресурсів чи інтересу для здійснення певного виду економічної діяльності в держави та наявності достатнього капіталу та інтересу в окремих іноземних суб'єктів приватного права на взаємовигідних умовах може здійснюватися міжнародна економічна діяльність.

Важливу роль у системі міжнародних економічних відносин займає зовнішня торгівля, яка показує стан економічних потенціалів різних країн світу та характерні відносини між ними. Тому головна роль у системі міжнародних економічних відносин на сучасному етапі належить зовнішній торгівлі.

Зовнішня торгівля є основною формою сучасних міжнародних економічних відносин, адже вона включає торгівлю не тільки товарами, але і всіма послугами (консультаційними, транспортними, туристичними, фінансовими, тощо).

Дослідженням проблем розвитку зовнішньої торгівлі займалися такі науковці як Кулицький С., Черчик Л., Алавердян Л. М., Романенко О.

В., Макогон Ю.В., Самблук М. В., Санду В. М., Ситник Н. С., Макарчук І. М.

Метою роботи є дослідження регіональних пріоритетів розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України.

Завдання дослідження:

- визначити сутність та форми зовнішньої торгівлі;
- розглянути умови ефективного функціонування зовнішньоекономічної діяльності в Україні;
- дослідити правове забезпечення зовнішньоторговельних зв'язків України на регіональному рівні;
- проаналізувати особливості і тенденції розвитку;
- навести показники розвитку зовнішньоторговельних зв'язків;
- визначити шляхи підвищення регіонального розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України.

Об'єктом дослідження є процеси зовнішньої торгівлі України та її регіональні особливості.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних положень, а також прикладні засади зовнішньої торгівлі України з урахування регіональних особливостей.

При визначенні завдань і поставленої мети використовувався комплекс взаємодоповнюючих **методів** дослідження: теоретичний аналіз літератури (при вивченні теоретичних аспектів); методи системного аналізу (при дослідженні об'єктів в умовах невизначеності); причинно-наслідкового аналізу (для виявлення проблем зовнішньої торгівлі України) та порівняльний аналіз даних (для пошуку та виявлення схожості або розбіжності серед даних).

Апробація результатів дослідження. Прийнято участь у III Усеукраїнській науково-практичній Інтернет – конференції «Актуальні

питання економічного розвитку в сучасних умовах» (м. Херсон, 29-30 березня 2018 р.).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ НА
РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1. Сутність та форми зовнішньої торгівлі

Зовнішня торгівля є основною і історично першою формою зовнішньоекономічної діяльності. В сучасних умовах господарювання її роль продовжує зростати. Про роль зовнішньої торгівлі свідчать не тільки високі темпи зростання її обсягів, а й результати досліджень вчених, згідно з якими вона здатна виступати фактором економічного зростання, надавати стабілізуючу, антикризову та антициклічну дію [28].

Зовнішня торгівля – це торгівля між країнами, яка складається з вивезення (експорту) і ввезення (імпорту) товарів і послуг. Вона становить основну частку в зовнішньоекономічних відносинах багатьох країн. Експорт та імпорт в сумі складають зовнішньоторговельний оборот [33, с. 44].

Зовнішня торгівля різних країн у своїй сукупності представляє собою міжнародну або світову торгівлю. Зовнішня торгівля в міжнародній практиці виступає у вигляді зустрічної торгівлі, компенсаційних угод, лізингових операцій, торгів, аукціонів, бірж, торгових будинків та ін. Для успішного здійснення зовнішньої торгівлі велике значення мають умови її кредитування, форми розрахунків що застосовуються, валютні умови контрактів, особливості організації ЗЕД в країні, конкурентоспроможність продаваних товарів і послуг.

Різноманітна зовнішньоторговельна діяльність підрозділяється за товарною спеціалізацією на торгівлю готовою продукцією, торгівлю машинами та обладнанням, торгівлю сировиною і торгівлю послугами.

Форми зовнішньої торгівлі можна систематизувати за трьома напрямками. Критеріями визначення форм є регулювання, предмет торгівлі, взаємодія суб'єктів зовнішньої торгівлі. Форми зовнішньої торгівлі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які розрізняються за трьома критеріями, наведені на рис 1.1.

Рис. 1.1. Класифікація зовнішньої торгівлі

Джерело: розроблено автором на основі [4, с. 43].

Міжнародною торгівлею називається оплачуваний сукупний товарообіг між усіма країнами світу. Однак поняття «міжнародна торгівля» вживається і в більш вузькому значенні. Вона позначає, наприклад, сукупний товарообіг промислово розвинених країн, сукупний

товарообіг країн, що розвиваються, сукупний товарообіг країн будь-якого континенту, регіону, наприклад, країн Східної Європи тощо.

Категорія «зовнішньоторговельні відносини» широко використовується в практиці міжнародних відносин, в тому числі міститься в поясненні сутності інших зовнішньоекономічних термінів. Разом з тим, як свідчать результати узагальнення пропонованих в різних джерелах трактувань даного терміну і тісно пов'язаних з ним термінів, до сих пір не вироблена комплексна і чітка сутнісна характеристика зовнішньоторговельних відносин.

У зв'язку з цим представляється необхідним розмежувати коло предметів, явищ і процесів, що відображаються поняттями «зовнішня торгівля», «зовнішньоторговельна діяльність» і «зовнішньоторговельні відносини». Вирішити поставлену задачу можна за допомогою з'ясування відмінностей між родовими поняттями: торгівлею – діяльністю – відносинами.

З філософської точки зору діяльність – цілеспрямована, творча активність людини; специфічний для людини спосіб ставлення до зовнішнього світу. Діяльність представляє собою сукупність елементів, до яких відносяться [15, с. 103]:

- суб'єкт, наділений активністю і направляє її на об'єкти або на інших суб'єктів;
- об'єкт, на який спрямована активність суб'єктів;
- сама активність, що виражається в тому чи іншому оволодінні об'єктом або у встановленні комунікативного впливу між суб'єктами.

З урахуванням вище зазначеного, торгівля являє собою різновид діяльності і відносин, а зовнішня торгівля – відповідно різновид зовнішньої торгової діяльності і зовнішньоторговельних відносин.

Реалізація зовнішньої торгівлі на практиці здійснюється за допомогою виконання різноманітних зовнішньоторговельних операцій,

які носять комерційний характер і можуть бути класифіковані за різними ознаками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація зовнішньоторговельних операцій

Ознака класифікації	Види операцій
За напрямками торгівлі	Експортні, імпортні, реекспортні, реімпортні, транзитна торгівля
За предметом угоди	Торгівля товарами, послугами і науково-технічною продукцією
За ступенем самостійності здійснення	Прямі обмінні та посередницькі (непрямі), у тому числі комісійні, агентські, консигнаційні, брокерські
Залежно від форми організації торгового процесу	Традиційна форма торгівлі (купівля-продаж) і зустрічна торгівля (бартерні, зустрічні закупівлі, компенсаційні угоди, офсетні угоди, торгівля «світч», авансові поставки, рахунки свідків та ін.)
Залежно від способу укладення контрактів	Торгівля за результатами переговорів, (у тому числі що проводиться на виставково-ярмаркових заходах) і торгівля змагального типу (аукціон, міжнародні торги, біржова торгівля)
За змістом	Основні (купівля-продаж) і забезпечуючі (кредитні, розрахунково-платіжні, рекламні, страхові, митні, валютні, транспортні та інші операції руху товарів)

Джерело: розроблено автором на основі [10].

Порівняльний аналіз основних характеристик зовнішньої торгівельної діяльності і зовнішньої економічної діяльності дозволяє зробити висновок про схожість, але не ідентичність цих понять (табл. 1.2).

З урахуванням виявлених відмінностей операцій, які входять в ці види діяльності, відповідних об'єктів і цілей управління зовнішньоторговельну діяльність слід розглядати як різновид зовнішньоекономічної діяльності. З урахуванням виявлених відмінностей

операцій, які входять в ці види діяльності, відповідних об'єктів і цілей управління зовнішньоторговельну діяльність слід розглядати як різновид зовнішньоекономічної діяльності. При цьому різноманітна зовнішньоекономічна діяльність здійснюється державними (органи влади різних рівнів та їх представництва за кордоном), виробничо-комерційними (господарські комплекси, галузі (підгалузі), господарюючими суб'єктами, що здійснюють експортно-імпорتنі операції) і громадськими (організації, що сприяють ЗЕД) структурами, які в сукупності складають зовнішньоекономічний комплекс країни [12].

Таблиця 1.2

**Відмінність зовнішньоекономічної діяльності від
зовнішньоторговельної**

Показник	Якісні характеристики зовнішньоекономічної діяльності	Якісні характеристики зовнішньоторговельної діяльності
1	2	3
Види операцій	Основні і забезпечуючі операції в області купівлі-продажу, міграції робочої сили, вивезення капіталу, науково-технічного співробітництва, виробничої кооперації, культурного обміну, надання економічної допомоги та здійснення інших спільних економічних проектів	Заходи державного регулювання операцій з організації оплатного транскордонного обміну, що має як платний, так і некомерційний характер
Характер операцій	Підприємницький і некомерційний	Організаційно-регулятивний
Основна мета	Отримання прибутку та/або задоволення власних господарських потреб (потреб певних осіб)	Якісне вдосконалення зовнішньоекономічного потенціалу країни без нанесення шкоди її економіці

1	2	3
Показник	Якісні характеристики зовнішньоекономічної діяльності	Якісні характеристики зовнішньоторговельної діяльності
Об'єкт управління	Особи, капітал, товари, послуги та науково-технічна продукція, а також зовнішньоекономічні відносини, що опосередковують діяльність, спрямовану на організацію їх транскордонного обміну в комерційних цілях або на безоплатній основі	Зовнішньоекономічні відносини, що опосередковують діяльність, спрямовану як на організацію всіх форм транскордонного обміну, так і на його державне регулювання в конкретній країні

Джерело: розроблено автором на основі [10, с. 114].

Правомірність включення нами до складу зовнішньоторговельної діяльності і зовнішньоекономічної діяльності організаційно-регулятивних операцій, що виконуються різними національними публічними інститутами, пояснюється тим, що, незважаючи на те, що вільна торгівля призводить до зростання економічного добробуту всіх країн – як експортерів, так і імпортерів, на практиці ніде і ніколи не існувало ринку з досконалою конкуренцією. Незважаючи на те, що в рамках ГАТТ/СОТ була виконана велика робота з ослаблення протекціонізму і лібералізації міжнародної торгівлі, в реальних економічних системах сучасних цивілізованих країн продовжує мати місце певна ступінь державного втручання у функціонування ринкового механізму. В результаті однією з невід'ємних умов здійснення зовнішньоторгової діяльності є наявність її державного регулювання (публічної організації). Зовнішньоторговельна діяльність поряд з множинністю суб'єктів і об'єктів зовнішньоторговельних операцій є істотною ознакою цієї діяльності.

1.2. Умови ефективного функціонування зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Розвиток регіону в якості адміністративної одиниці держави регулюється її адміністративно-територіальним устроєм – специфічною політико-географічною системою. У основі даної системи лежить організація державної влади та місцевого самоврядування, що визначає головні територіальні пропорції життя та діяльності суспільства. Таким чином, територіальна організація влади та система регулювання соціально-економічного розвитку регіону є взаємопов'язаними. Адміністративно-територіальний устрій забезпечує цілісність держави у рамках суспільно-географічного простору, а також сприяє розвитку горизонтальної структури територіальної організації влади, яка спирається на оптимальні взаємовідносини центру та території нижчого ієрархічного рівня. У процесі трансформації територіальної організації влади має місце принцип територіального плюралізму, тобто фактично створення специфічних територіальних утворень, що не відповідають основній схемі адміністративно-територіального устрою, але мають на меті вирішення відповідних задач, що важливі для кількох територіальних одиниць різного рівня [11, с. 114-117].

Загалом для оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку регіону враховуються економічні показники розвитку регіонів, такі як індекс цін виробників промислової, сільськогосподарської продукції, індекс споживчих цін, виробництво продукції промисловості та сільського господарства, інвестиційний потенціал, особливо залучення іноземних інвестицій, експорт та імпорт товарів і послуг, роздрібний товарообіг тощо [16].

Реформування та перезавантаження територіальної організації влади та державного управління, у зв'язку із високим ступенем

централізації влади, стало однією із найважливіших потреб суспільного розвитку України. Варто акцентувати увагу на нагальній необхідності зростання темпів євроінтеграції України. Для цього необхідно відповідати європейським стандартам, як у економіці, політиці, суспільстві так і у питаннях місцевого самоуправління.

Децентралізація влади та передача повноважень органам місцевого самоврядування складає основу Європейської хартії місцевого самоврядування, яка була ратифікована в Україні 1997 року та набула чинності у 1998 р., а отже є повноправною частиною національного законодавства України. Даний документ є вагомим для місцевого самоврядування, адже він декларує основні принципи, завдяки яким можливий розвиток європейської моделі територіальної організації влади на локальному та регіональному рівнях. Тобто, мова йде про те, що місцеве самоврядування:

- як форма народовладдя, має бути визнане у національному законодавстві в обов'язковому порядку;
- має бути реальним на практиці, тобто органи місцевого самоврядування повинні мати конкретні повноваження, здійснювати функції регулювання та управління суспільними справами;
- у межах національного законодавства встановлюється під законність та підзвітність місцевого самоврядування перед громадою;
- є сумішшю публічної влади та похідної від центральної державної влади, в свою чергу відображає єдність загально державних та місцевих інтересів;
- у межах встановлених законом компетенції є автономним, а його повноваження непорушними, повними і виключними;
- орган місцевого самоврядування є самостійними у визначенні власних внутрішніх структур, якщо мова йде про захист інтересів місцевої громади та ефективне управління територією. Реформа

місцевого самоврядування внесла відповідні зміни як у галузеву, так і в ієрархічну структуру територіальної організації влади (дод. А).

Україна знаходиться на одному з перших місць за показником співвідношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП що, свідчить про суттєву роль зовнішньоекономічної діяльності для розвитку економіки країни. На сьогоднішній день головною проблемою зовнішньоекономічної діяльності залишається низька конкурентоспроможність національних товаровиробників, обумовлена існуючою структурою виробництва, отриманої Україною у спадок від СРСР. Основу українського експорту складають товари, попит на які надзвичайно чутливий до зміни кон'юнктури зарубіжних ринків.

На сьогоднішній день, існує потреба у формуванні якісно нової системи державної підтримки ЗЕД в рамках загальної стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, так як саме залучення регіонів у зовнішньоекономічні зв'язки буде сприяти пожвавленню економіки країни в цілому [12].

Комплексна програма зовнішньоекономічного розвитку регіонів повинна визначатися їх зовнішньоекономічною політикою, яка, в свою чергу, повинна формуватися з урахуванням загальнонаціональних інтересів і перспектив, а також тісно пов'язуватися з концепцією Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. щодо досягнення її цілей. Істотною умовою якісних поліпшень зовнішньоекономічних зв'язків є спрямованість економічної політики держави на зовнішньоекономічну спеціалізацію регіонів країни. Таким чином, при розробці комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіону необхідно враховувати фактори внутрішнього і зовнішнього середовища регіону, які визначають його зовнішньоекономічний потенціал, а також прийняти до уваги відмінності в економічних потенціалах регіонів [29].

Відмінності в економічних потенціалах регіонів обумовлені їх внутрішніми науково-технічними, фінансово-економічними, трудовими, виробничими та соціальними можливостями. Треба відзначити, що за роки незалежності диференціація в рівнях соціально-економічного розвитку тільки посилилася. Основними причинами такого посилення стали: відсутність системного підходу до вирішення регіональних проблем, низька компетентність адміністративно-управлінського апарату, відсутність наступності. Посилення регіональних диспропорцій надалі може стати причиною зростання соціальної напруги і привести до дестабілізації економіки України в цілому, тому існує необхідність в індивідуалізації підходів до розробки комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіонів. Однак, незважаючи на суттєві міжрегіональні відмінності, схема формування зовнішньоекономічної політики регіону повинна бути універсальною, а також повинна забезпечувати реалізацію наступних національних завдань [30]:

- відповідність програми цілям регіональної зовнішньоекономічної політики;
- посилення інтеграції регіонів у світову економіку;
- оптимальний розподіл ресурсів між регіонами;
- переорієнтація торгово-посередницького зовнішньоекономічного співробітництва в бік інвестиційно-вдтворювального;
- участь у зовнішньоекономічній діяльності регіону науково-освітнього комплексу;
- диверсифікація зовнішніх ринків для стабілізації експорту;
- удосконалення товарної структури експорту за рахунок підвищення в ній частки продукції обробного комплексу;
- забезпечення гарантованого постачання регіону необхідними імпортними товарами (особливо енергоресурсів);

- удосконалення діючих схем фінансування експорту;
- розширення доступу до схем широкого кредитування для модернізації виробництва;
- сприяння впровадженню сучасних схем міжнародного маркетингу та управління на вітчизняних підприємствах;
- вибір пріоритетних і найбільш перспективних експортних галузей (підприємств), з подальшою розробкою комплексу заходів щодо їх стимулювання;
- спрощення схем експортного відшкодування ПДВ;
- розробка заходів щодо залучення іноземних інвестицій, шляхом зниження інвестиційних ризиків;
- забезпечення фіскальних заходів економічного стимулювання ЗЕД (відповідні експортно-імпортні тарифи, мита, квоти);
- сприяння розвитку інструменту банківських гарантій та страхування експортних поставок;
- розробка схем прямого і непрямого субсидування (у тому числі інвестиційні субсидії, компенсації споживачам та виробникам, податкові кредити та пільги) та стимулювання депресивних галузей економіки;
- розробка схем підтримки національного виробника через ринкові механізми (регулювання цін і обсягів виробництва, урядові закупівлі);
- розробка інших заходів, спрямованих на захист національних інтересів у зовнішній торгівлі.

Для вирішення представлених завдань пропонується певна послідовність дій при формуванні комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіону (рис. 1.3).

Дана схема передбачає розробку системи стратегічних цілей зовнішньоекономічної діяльності. На цьому етапі відбувається аналіз факторів зовнішнього впливу з метою виявлення тих, які негативно

впливають на зовнішньоторговельну діяльність регіону для подальшого усунення їх впливу, а також факторів внутрішнього впливу, що передбачають пошук прихованих резервів підвищення ефективності ЗЕД регіону. Аналіз існуючих варіантів стратегії дає можливість вибрати з них найбільш оптимальну, а також розробити і здійснити конкретні заходи щодо її реалізації. Здійснення моніторингу реалізації стратегії дозволить, в разі необхідності, внести в програму відповідні корективи.

Завершальним етапом алгоритму є оцінка результату реалізації Комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіону [32, с. 115].

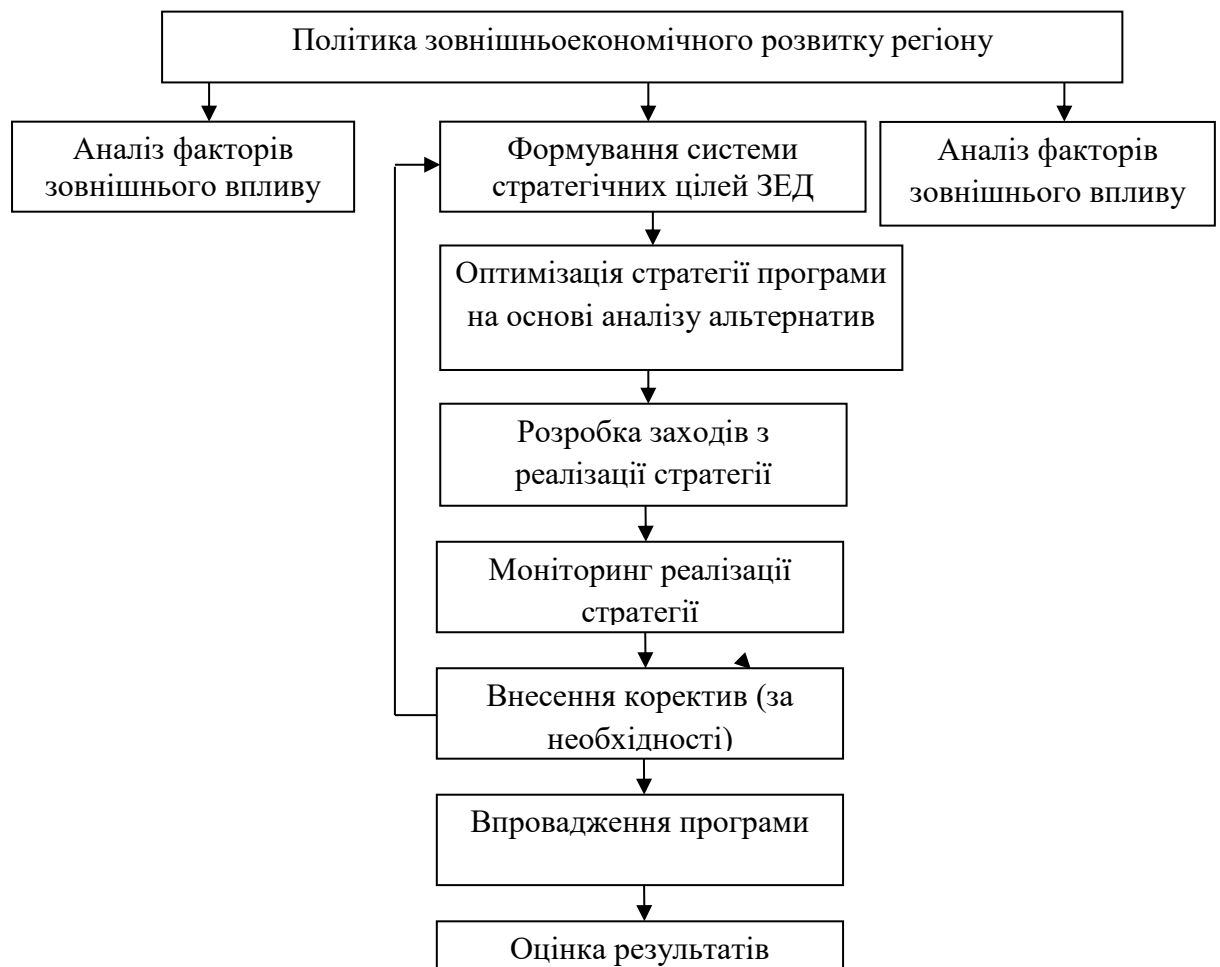

Рис. 1.3. Схема формування комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіону

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Використання даної єдиної схеми формування комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіону дозволить уніфікувати підходи до розробки програм розвитку зовнішньоекономічної сфери діяльності регіонів без урахування їх зовнішньоекономічної спеціалізації.

1.3. Правове забезпечення зовнішньоторговельних зв'язків України на регіональному рівні

Зовнішньоекономічна діяльність будь-якої країни повинна контролюватися з боку держави. У централізованій економіці зовнішньоекономічна діяльність перебуває під особливо жорстким впливом та контролем державних органів, тому що порушення існуючої державної монополії зовнішньої торгівлі несуть покарання (розглядається як карний злочин). Але і в країнах з ринковою економікою державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності проявляється відчутним чином.

Зовнішньоекономічна функція держави є продовженням її внутрішньогосподарської функції, але реалізується в дещо іншому вигляді, у зв'язку з чим методи державного управління цією функцією специфічні. Саме забезпечення політичних та економічних інтересів країн світу є основною метою дії держави на зовнішньоекономічну діяльність. Водночас держава схильна переймати на себе здійснення ряду зовнішньоекономічних дій, що приносять прибутки і вимагають державної участі [29].

Держава тримає під контролем, тим або іншим чином регулює, стимулює або обмежує практично усі сфери міжнародних економічних зв'язків. Державне регулювання поширюється на зовнішню торгівлю, міжнародний рух капіталу, валютні і кредитні стосунки, науково-

технічний обмін, міжнародне переміщення робочої сили. Найтипівішим для сучасної практики державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є поєднання встановлюваних державою, оформлених правовими документами норм і правил здійснення зовнішньоекономічної діяльності з наданням певної міри самодіяльності, ініціативи, свободи господарюючим суб'єктам-учасникам цієї діяльності. Генеральна цільова установка прямого і непрямого управління зовнішньоекономічною діяльністю з боку держави полягає в досягненні економічних вигод для країни на основі ефективного обміну і ділової співпраці з іншими країнами, задоволення запитів, які важко забезпечити за допомогою власного виробництва і наявних у країні ресурсів [9, с. 50].

Управління зовнішньоекономічною діяльністю дозволяє розв'язувати наступні завдання:

- 1) купувати за допомогою імпорту товари і послуги, яких немає в державі;
- 2) використовувати зовнішні ринки для продажу товарів і послуг, що експортуються;
- 3) брати участь у світових інтеграційних економічних процесах;
- 4) розвивати науково-технічну і культурну співпрацю;
- 5) запозичувати передовий світовий досвід;
- 6) користуватися іноземними кредитами, інвестиціями;
- 7) підтримувати платіжний баланс країни [10, с. 71].

Численні завдання державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності вимагають виконання відповідних функцій з боку державних органів управління на державному рівні і на рівні регіональних центрів. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності входить в компетенцію найвищих органів законодавчої і виконавчої влади країни, які покликані управляти зовнішньоекономічною політикою, приймати стратегічні рішення в сфері зовнішньоекономічної діяльності, співпрацювати та

налагоджувати зовнішньоекономічні зв'язки у сфері торгівлі з іншими країнами. Регулюючи зовнішньоекономічну діяльність, законодавчі органи країни приймають, доповнюють, змінюють закони та правові норми.

Для досягнення цілей і розв'язання певних визначених завдань управління зовнішньоекономічною діяльністю сучасні держави мають різноманітні способи та можливості. За своїм змістом способи державного регулювання (прямі і непрямі, директивні і стимулюючі, розпорядчі і регулятивні) зовнішньоекономічною діяльністю представляють велику сукупність використовуваних державними органами і службами інститутів, методів і інструментів дії на економічні стосунки між країнами відповідно до державних і національних інтересів. Регулююча і розпорядлива дія держави здійснюється за допомогою ухвалення законів і інших державних актів, постанов і рішень уряду [28].

Отже, «державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності» – це система господарсько-політичних заходів, що здійснюються державними органами по поглибленню та розширенню участі країни в міжнародному поділі праці з метою підвищення ефективності громадського виробництва та оптимізації структури споживання. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є складовою частиною механізму відтворення національного економічного потенціалу і являє собою один з основних об'єктів державного регулювання національної економіки поряд з відтворювальною, технологічною, галузевою і територіальною її структурою, науково-технічним прогресом, соціальними відносинами, навколишнім середовищем та ін [15].

Глобальні цілі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності конкретизуються в залежності від гостроти конкретних проблем, що виникають в господарській і соціальній сферах. Це, наприклад, подолання кризи економіки, необхідність структурної

перебудови виробничого потенціалу, захист вітчизняного виробника, збільшення зайнятості, оздоровлення платіжного балансу, боротьба з інфляцією і т. д. Досягнення поставлених цілей і визначає конкретні напрямки, форми, масштаби державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Істотний вплив при цьому надають зовнішньоекономічні становлення держави та інтегральний вектор інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Правове регулювання ЗЕД в Україні здійснюється шляхом прийняття законів і законодавчих актів Верховною Радою України, нормативних актів Уряду, указів Президента України тощо. Закони, законодавчі й нормативні акти визначають суб'єкти, об'єкти, принципи й функції регулювання того чи іншого виду діяльності, відповідальність юридичних і фізичних осіб [13, с. 58].

Слід зазначити, що закони України спрямовані на здійснення довгострокового регулювання ЗЕД, а накази й нормативні акти, як правило, є документами короткострокової дії.

За роки незалежності в Україні було закладено основоположні нормативно-правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності й створено систему її регулювання, спрямовану на забезпечення належного правового регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Останнє десятиріччя є добою практичної реалізації європейської політики України, що здійснювалася разом із формуванням законодавчої бази, покликаної врегулювати ці процеси.

Головним нормативно-правовим актом, що регулює зовнішньоекономічну діяльність й сьогодні, є Закон України від 15 серпня 2020 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність», в якому визначаються принципи зовнішньоекономічної діяльності, окреслюється коло її суб'єктів, визначаються види зовнішньоекономічної діяльності, закріплюються основи її регулювання, а також передбачається

встановлення спеціальних правових режимів зовнішньоекономічної діяльності й містяться норми щодо відповідальності учасників зовнішньоекономічної діяльності та захисту їх прав та інтересів [24].

Варто відзначити, що Україна укладає, виконує й денонсує міжнародні договори з питань зовнішньоекономічної діяльності, а також договори, які стосуються таких питань, відповідно до Конституції України та законів України. Крім того, у цій статті йдеться про те, що правовий статус суб'єктів господарської діяльності інших держав на території України визначається чинними законами України та зазначеними договорами [28, с. 27].

Істотну роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності відіграє й Господарський кодекс України (ГК України), уведений у дію з 1 січня 2004 р. [5]. У частині 1 ст. 377 Господарського кодексу України: «Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення вимагає перетину митного кордону України майном, вказаним у ч. 1 статті 139 Кодексу, і/або робочою силою».

У Законі України «Про міжнародне приватне право» від 20.10.2019 р. [25] були зосереджені основні приватноправові засади регулювання зовнішньоекономічних відносин.

Україна 16 травня 2008 р. стала повноправним членом Світової організації торгівлі (СОТ). 10 квітня 2008 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до СОТ» (Протокол), а також низку законів, які повинні були бути прийняті в пакеті з ратифікацією Протоколу [26].

Відсутність практики їх застосування та подальшого впливу на правове регулювання зовнішньоекономічних відносин також обумовлює необхідність брати до уваги ці обставини при удосконаленні законодавчої бази в зовнішньоекономічній сфері.

Відповідно до статті 16 Марракеської угоди про заснування СОТ кожна країна повинна забезпечити відповідність своїх законів, правил та адміністративних процедур її зобов'язанням, передбаченим угодами СОТ [26].

Варто відзначити, що ЗЕД згідно з Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність» не виходить за межі товарного обороту, має відшкодувальний характер [24]. Разом з тим, згідно з цим Законом ЗЕД не обмежується підприємницькою діяльністю, іншими словами, може мати неприбутковий характер і не відповідати іншим ознакам підприємництва, хоча на практиці такі операції (наприклад, безпроцентна позика) мають незначну питому вагу в порівнянні із зовнішньоекономічними операціями підприємницького, прибуткового характеру [15, с. 88].

Отже, національне законодавство у сфері ЗЕД пройшло процес суттєвого перетворення із системи норм та принципів з акцентом на монополію держави на здійснення ЗЕД у досить структуровану систему правового регулювання ЗЕД із включенням в неї наступних інструментів: подальшого удосконалення та прийняття нормативної бази в Україні; виконання норм міжнародного права; приєднання України до міжнародних організацій та конвенцій; укладання міждержавних угод.

Беззаперечно, адаптація законодавства України до законодавства ЄС, що підтверджує необхідність приведення національного законодавства у відповідність із *acquis communautaire* (правовою системою Європейського Союзу), є пріоритетним складником процесу інтеграції України до ЄС у певних сферах.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Аналіз розвитку зовнішньоторговельних зв'язків України на регіональному рівні

Згідно з міжнародних економічних досліджень у 2020 році спостерігається негативне сальдо у порівнянні з 2019 роком. Падіння склало 3433,6 млн дол. США (темп скорочення склало 93%).

Статистичні данні показують падіння експорту товарів з України порівняно з минулим роком на 1,8%, що складає 49.1 млрд дол. США. Через це скорочення імпорту негативне сальдо у торгівлі скоротилося на 5,9 млрд дол. США.

Значний вплив на економіку у 2020 році спричинила пандемія, через це відбулося падіння експорту послуг на 28,5% (11167,1 млн дол. США).

Основне падіння експорту відбулося з березня по травень 2020 року, після цього періоду до серпня спостерігається стабілізація обсягів експорту, а від серпня його постійне зростання.

Найбільш важливими показниками є феноменальне зростання експорту української продукції до В'єтнаму і Китаю – 93% та 98% відповідно. Водночас вперше за декілька років зменшився експорт до ЄС – на 10,3%. При цьому саме з ЄС маємо найбільше негативне сальдо в торгівлі – 4,8 млрд дол. США (3,26 з яких припадає на Німеччину).

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами у 2020 р. представлені у додатку Б.

Можна стверджувати, що обсяги експортних та імпортних операцій у 2020 році по всій Україні зросли порівняно з 2019 роком. Найбільші

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4
Донецька	4631582,6	2224441,9	2407140,7
Житомирська	719034,6	568590,4	150444,2
Закарпатська	1489957,9	1471227,2	18730,7
Запорізька	3080637,8	1529754,4	1550883,4
Івано-Франківська	911442,7	831778,5	79664,2
Київська	1948367,6	4112295,7	-2163928,1
Кіровоградська	707025,4	250126,2	456899,2
Луганська	152851,1	252961,3	-100110,2
Львівська	2202053,5	3087739,0	-885685,5
Миколаївська	2152519,2	988468,5	1164050,7
Одеська	1384102,9	1881084,2	-496981,3
Полтавська	2102409,2	1360177,2	742232
Рівненська	440168,9	382551,2	57617,7
Сумська	883366,5	656521,1	226845,4
Тернопільська	434264,4	450079,8	-15815,4
Харківська	1415060,5	1745800,6	-330740,1
Херсонська	268128,7	407103,5	-138974,8
Хмельницька	642345,9	563970,4	78375,5
Черкаська	863521,7	477387,1	386134,6
Чернівецька	213837,3	208610,0	5227,3
Чернігівська	807323,7	419383,5	387940,2
м. Київ	12491400,9	25690337,3	-13198936,

Джерело: складено автором на основі [17]

У 2020 році можна спостерігати збільшення обсягів експорту на українських підприємствах, що функціонують у сфері сільського господарства, оптової торгівлі та переробній промисловості.

В ході дослідження було виявлено, що існує велика ймовірність ускладнення експорту середніми за розмірами підприємствами вітчизняних товарів з відносно більшою часткою доданої вартості в ціні їх продажу, тобто товарів з вищим ступенем переробки.

Вважається, що єдиним інструментом, завдяки якому у суперечці з іншими країнами Україна може захистити свої торговельні інтереси, є Світова організація торгівлі, проте з боку СОТ все ж є загрози для розвитку української торгівлі [10].

Наразі спостерігається, що через більшість індикаторів українських планів зовнішньої торгівлі (експорту та імпорту) встановлюються вручну і носять статичний характер, вони не змінюються автоматично на основі формальних розрахунків в залежності від ситуації і не гарантують оперативність їх оновлення, актуальність і незалежність від рішень уряду, тому фактичний результат залишається невідомим.

Таким чином, в ході дослідження було виявлено, що обсяги експортних та імпортних операцій у 2020 році по всій Україні зросли порівняно з 2019 роком. У 2020 році можна спостерігати збільшення обсягів експорту на українських підприємствах, що функціонують у сфері сільського господарства, оптової торгівлі та переробній промисловості.

2.2. Оцінка ефективності зовнішньоторговельних зв'язків України

Аналіз незалежності продовольчого ринку є ключовим у зовнішній торгівлі України продовольством, оскільки за результатами розрахунків його критеріїв вводяться законні обмеження щодо експорту та імпорту продовольства або інші обмеження стосовно забезпечення продовольчої безпеки без порушення міжнародно-правових зобов'язань держави, зокрема норм СОТ.

Проведемо аналіз балансу зовнішньої торгівлі харчовими продуктами за допомогою показників, наведених у табл. 2.3:

- торговельне сальдо, що визначається як різниця вартісних обсягів експорту й імпорту продовольства;
- коефіцієнту покриття імпорту експортом (індекс стану балансу), що визначається відношенням обсягів експорту продовольства до обсягів імпорту [17].

Таблиця 2.3

Аналіз балансу зовнішньої торгівлі харчовими продуктами

Види продуктів харчування	Торговельне сальдо, тис т				Коефіцієнт покриття імпорту експортом			
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
м'ясо і м'ясопродукти, кг	17,0	87,0	121,0	118,0	1,08	1,55	1,66	1,51
молоко і молочні продукти, кг	170,0	386,0	329,0	703,0	1,48	5,95	4,13	6,33
яйця, шт.	2424,2	1991,3	1852,8	2562,8	21,00	11,45	22,40	22,14
цукор, кг	33,0	149,0	500,0	610,0	5,71	38,25	101,0	88,14
олія та інші рослинні жири, кг	4355,0	4093,0	4885,0	5749,0	20,53	26,58	23,31	25,05
картопля, кг	-23,0	-2,0	-22,0	-6,0	0,43	0,88	0,19	0,75
овочі та баштанні продовольчі культури, кг	69,0	117,0	88,0	315,0	1,31	2,23	1,65	3,44
фрукти, ягоди та виноград, кг	-506,0	-264,0	-449,0	-528,0	0,41	0,55	0,39	0,36
хліб і хлібні продукти, кг	33160,0	38148,0	41211	42244	127,0	201,78	172,7	166,6

Джерело: складено автором на основі [17].

Отже, за даними у таблиці 2.3 В визначено, що для України найбільш незалежним являється виробництво наступних продовольчих товарів: хліб і хлібні продукти, цукор, олія та інші рослинні жири, а також яйця.

У табл. 2.4 проаналізуємо продовольчу незалежність за основними продуктами харчування в Україні.

Таблиця 2.4

Продовольча незалежність за основними продуктами харчування, %

Види продуктів харчування	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
м'ясо і м'ясопродукти	8,21	7,26	8,31	10,63
молоко і молочні продукти	3,54	0,87	1,18	1,56
яйця	0,86	1,59	0,76	1,05
цукор	0,43	0,26	0,35	0,54
олія та інші рослинні жири	37,62	30,42	43,95	48,19
картопля	0,63	0,29	0,45	0,39
овочі та баштанні продовольчі культури	3,05	1,38	1,95	1,91
фрукти, ягоди та виноград	36,17	27,02	34,59	36,60
хліб і хлібні продукти	5,36	4,31	5,58	5,97

Джерело: складено автором на основі [17]

Продовольча незалежність за окремим продуктом, що дорівнює відношенню обсягу імпорту та ємності внутрішнього ринку в натуральних показниках. Граничний максимальний критерій встановлено на рівні 30%. Методика № 1379 зобов'язує також проводити щорічну оцінку стану продовольчої безпеки держави за представленими індикаторами [2].

Аналізуючи дані табл. 2.3 можна дійти висновку, що продовольча незалежність перевищує 30%-й рівень за такими продуктами харчування, як олія та інші рослинні жири та фрукти, ягоди та виноград. У цілому можна стверджувати, що в Україні продовольча незалежність забезпечена практично за всіма видами продовольства на високому рівні протягом останніх років. Задоволення потреб населення в життєво важливих продуктах харчування здійснюється за рахунок вітчизняного виробництва.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ

Зважаючи на високий рівень відкритості економіки та міжнародну галузеву спеціалізацію промисловості, становище в зовнішньоторговельній сфері України стало ключовим чинником формування більшості тенденцій розвитку національної економіки.

Останні стали логічним продовженням реакції вітчизняної економіки на виклики та ризики, сформовані світовою економікою в другій половині минулого року, та поточною моделлю конкурентоспроможності економіки України. Обсяги зовнішньої торгівлі України (як експорту, так і імпорту товарів та послуг) поступово зростають, що відповідає загальносвітовій тенденції посилення взаємодії країн у міжнародній торгівлі.

Поширення рецесивних процесів у світі та несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура цін на продукцію основних експорт орієнтованих галузей промисловості, різке падіння цін на основні види української експортної продукції (насамперед товари металургії та хімічної промисловості), посилення конкуренції з боку виробників з країн, що розвиваються, зокрема китайських, на ринках традиційного українського експорту вкрай негативно позначились на становищі реального сектору економіки України.

Отже, за результатами дослідження стану зовнішньої торгівлі України в розрізі регіональних аспектів і товарних груп виявлено зміни питомої ваги пріоритетних партнерів у загальному експорті-імпорті відповідно до геополітичних інтересів держави, відзначено негативні тенденції обсягів торгівлі, акцентовано увагу на проблематиці диверсифікації експортно-імпортних потоків.

Зрозуміло, що у європейського бізнесу є свої інтереси в Україні, але ці інтереси не завжди збігаються з інтересами українського бізнесу. І це створює проблеми для розвитку зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Український заступник міністра економіки, який відповідає за інтеграцію України з ЄС, нещодавно заявила, що вважає за потрібне переписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Це зробити дуже складно [3].

Малоймовірно, що країни ЄС вкотре захочуть переглядати умови зони вільної торгівлі. Але й Україна не може розвивати торговельні відносини з країнами ЄС без чесних умов торгівлі.

Слід зазначити, що українські підприємства мають значний потенціал для виходу на європейський ринок, але також існує низка перешкод для подальшого розвитку торговельних відносин у цьому напрямі.

По-перше, це невідомість, яка полягає в слабкій поінформованості щодо ринку ЄС та умов ведення бізнесу в країнах-членах об'єднання. Маються на увазі маркетингова інформація, митні та юридичні процедури, вимоги до якості тощо.

По-друге, це відсутність відповідних комунікативних навиків персоналу, зокрема вільного володіння іноземними мовами; відсутність сталих контактів з європейськими діловими партнерами, незнаність українських брендів на ринках ЄС.

По-третє, низька готовність виконувати вимоги ринку, при цьому не лише технічні вимоги, але й ті, що стосуються термінів поставок тощо. Адаптація до стандартів і норм ЄС (стандартів продовольчої безпеки, директиви REACH тощо) та процес отримання необхідних експортних сертифікатів призведе до збільшення витрат українських підприємств, зменшити які можливо за рахунок попередньої перевірки відповідності до вимог ЄС за рахунок залучення українських консультантів з питань

експорту та виходу на зовнішні ринки або формування власного відділу з питань сертифікації та стандартизації. Останнє є більш реальним для великих підприємств, а не МСП.

По-четверте, вважаємо, головне – це відсутність реальних інструментів державної підтримки. До речі нинішні терміни повернення валютної виручки протягом 90 днів створюють значні перешкоди для налагодження торговельних взаємодій з європейськими діловими партнерами. Це також стосується складної ситуації з повернення.

Поглиблена зона вільної торгівлі України з ЄС це вкрай необхідний інструмент, який допоможе надати вагомий позитивний імпульс для розвитку економіки України, здійснити структурні зрушення та підвищити її конкурентоспроможність. Створення зони вільної торгівлі сприяло суттєвому поліпшенню доступу українських товарів на європейські ринки, що дозволило збільшити обсяги експорту продукції, гармонізувати технічні норми та стандарти до вимог ЄС, що суттєво вплинуло на якість українських товарів.

О. О. Мірченко зазначає, що на розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні негативно впливають такі чинники [5]:

- 1) відсутність єдиної загальнонаціональної парадигми реалізації пріоритетних завдань міжнародної інтеграції;
- 2) невизначеність напрямів спеціалізації українського експорту;
- 3) низька конкурентоспроможність українських експортних товарів на світовому ринку;
- 4) внутрішньополітична нестабільність;
- 5) звуження внутрішнього ринку для національних виробників високотехнологічних та побутових товарів;
- 6) надмірна залежність експортних поставок від окремих ринків;
- 7) надмірна залежність від імпорту енергоносіїв;
- 8) незначне залучення прямих іноземних інвестицій.

Крім зазначених вище чинників ефективному розвитку потенціалу ЗЕД України заважають [8]:

- низький рівень впізнавання й невисокий імідж українських підприємств, як контрагентів, на міжнародних ринках;
- низька конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробника, що більшою мірою зумовлена недостатнім рівнем якості в порівнянні з іноземними аналогічними товарами;
- недостатня кваліфікація персоналу, зайнятого в управлінні зовнішньоекономічної діяльності;
- негативний вплив здійснює і нестабільна воєнна ситуація в країні, яка спричинила гальмування розвитку економіки, політики та втрату зв'язків з іноземними інвесторами.

Усі проблеми, що пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю в Україні, вимагають здійснення певних перетворень і проведення в економіці держави прогресивних, інноваційних заходів, які б дали змогу вийти на новий рівень розвитку як міжнародних відносин, так і країни в цілому.

Своє головне завдання Україна на нинішньому етапі вбачає в утвердженні європейських цінностей і стандартів в політиці, економіці, соціальній сфері. У цьому – запорука суспільної стабільності та сталого розвитку нашої держави.

Україна опрацювала короткострокові пріоритети у відносинах з ЄС. Серед цих пріоритетів Україна пропонує зосередитися на питаннях [1]:

- політичного діалогу, безпеки та оборони;
- фінансовою допомоги;
- сферах юстиції та свобод;
- енергетики і транспорту;
- галузі досліджень, інновацій та освіти.

Тому пріоритетними напрямками подальшого співробітництва України та ЄС є такі [10]:

1. Реформування системи юстиції та державне управління.

2. Розвиток торгівлі та приватного сектора.

3. Енергетика (енергоефективність).

4. Програми прикордонного співробітництва 2014-2020 рр. – у 4 спільних операційних програмах прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства: саме «Польща – Україна – Білорусь», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», «Румунія – Україна» та «Басейн Чорного моря». Зазначені програми поширюються на 14 областей України.

5. Співробітництво у ядерній безпеці – у рамках імплементації Інструменту співробітництва з ядерної безпеки Україна традиційно залишатиметься ключовим партнером.

6. Регіональне співробітництво.

Отже, перспективне формування зовнішньоекономічної діяльності держави здійснюється з подоланням виявлених проблем. Подальший розвиток економіки України повинен бути пов'язаним з тією економічною стратегією, яка орієнтована на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, експортно орієнтованих галузей і підприємств, підвищення конкурентноздатності продукції вітчизняних виробників. Україна повинна зайняти своє гідне місце в інтеграційних об'єднаннях, особливо в рамках ЄС.

Розв'язання проблеми можливе лише за умови вкладення капіталу та впровадження сучасних інноваційних розробок у пріоритетні галузі, іншими словами, забезпечення інтенсивного розвитку економіки.

Таким чином, лише за умов усунення всіх проблем і впровадження певних заходів, зовнішньоекономічна діяльність українських суб'єктів буде ефективною, заохочуватиме все нові та нові галузі.

На нашу думку, пріоритетними напрямками розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів України являються залучення інвестицій та ведення інноваційної діяльності на регіональному рівні, а також підвищення рівня виробництва певних видів продукції.

Отже, пріоритетними напрямами для розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів України є:

1. Будівництво нових промислових підприємств (електроніка, машинобудування, автомобілебудування).
2. Виробництво енергозберігаючого обладнання, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій.
3. Створення бізнес-інкубатора та індустріального (промислового) парку.

З метою визначення перспективних заходів підвищення розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів України, необхідно конкретизувати негативні аспекти поточної ситуації у розвитку регіонів України (рис. 3.1).

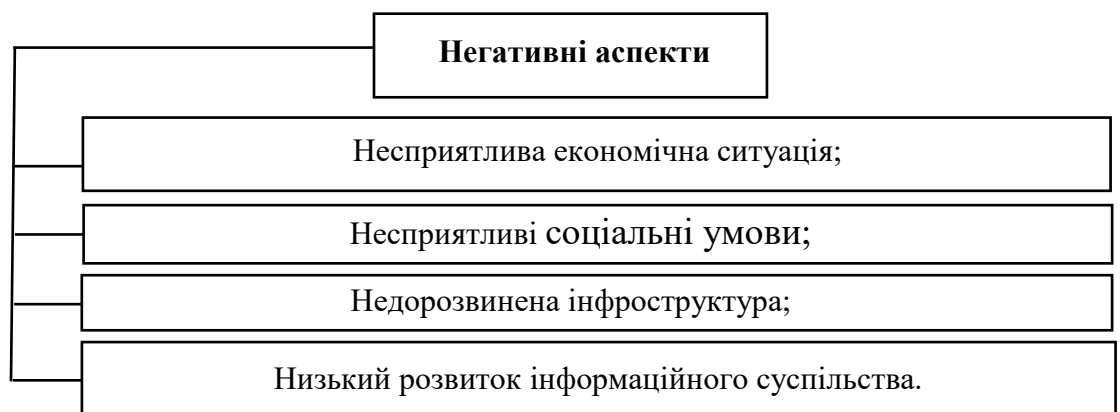

Рис. 3.1. Негативні аспекти поточної ситуації розвитку регіонів України

Джерело: складено автором на основі [16].

Для подолання негативних аспектів поточної ситуації розвитку областей в Україні, необхідно послідовно реалізовувати певні кроки (заходи), створювати інфраструктурні об'єкти, центри, мережі, тощо для покращення іміджу та конкурентоспроможності області (рис. 3.2).

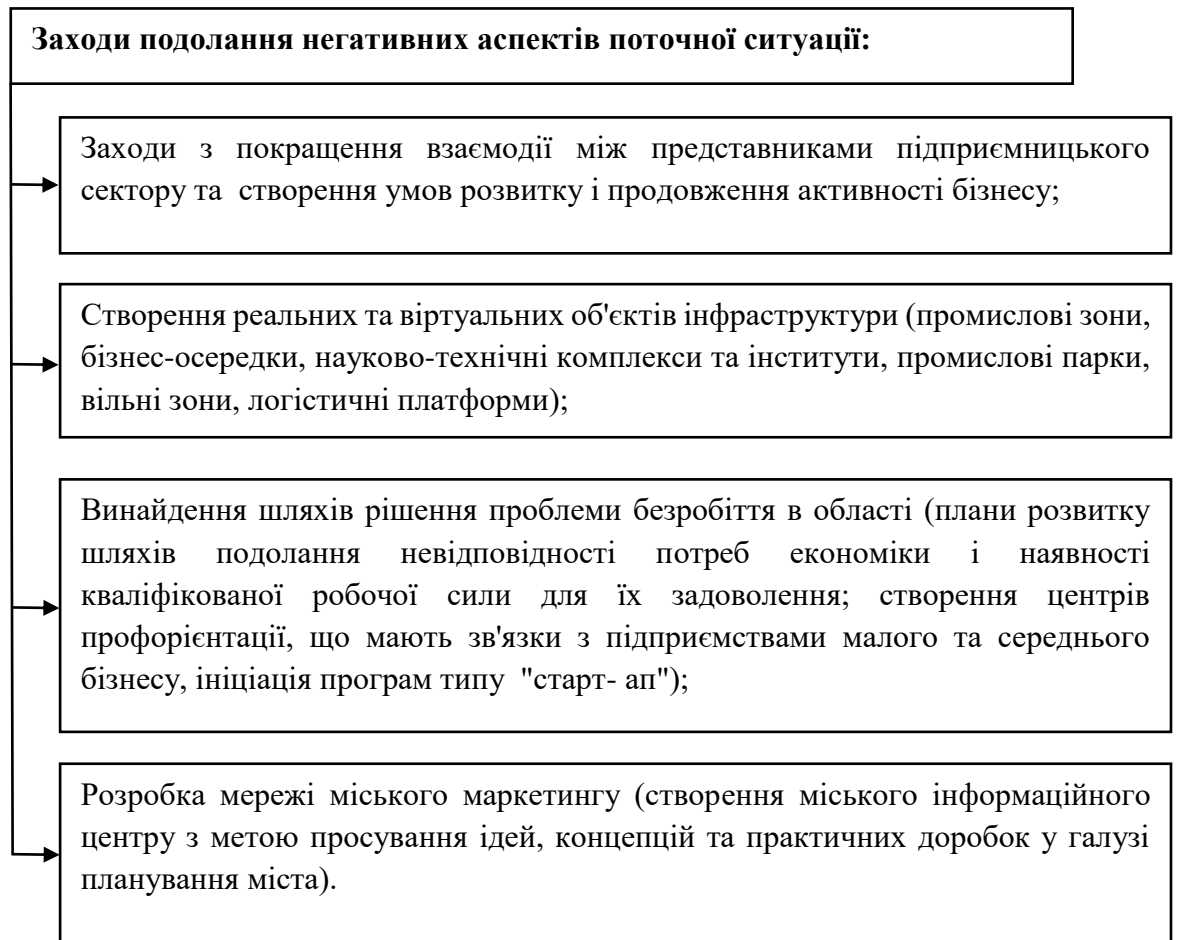

Рис. 3.2. Послідовність заходів подолання негативних аспектів поточної ситуації областей України

Джерело: складено автором на основі [16].

Взаємоузгоджений розвиток зовнішньо економічної, соціальної, інфраструктурної та інформаційної сфер життєдіяльності області повинен відбуватися із дотриманням: безпеки здійснюваних заходів; зменшення загроз життю та власності всіх стейкхолдерів; розширення можливостей культурного, просвітницького та спортивного розвитку мешканців; максимального залучення громадян до процесів урядування; розширення цифрових послуг; покращення адміністрування інформаційного забезпечення.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що зовнішня торгівля – це торгівля між країнами, яка складається з вивезення (експорту) і ввезення (імпорту) товарів і послуг. Форми зовнішньої торгівлі можна систематизувати за трьома напрямками. Критеріями визначення форм є регулювання, предмет торгівлі, взаємодія суб'єктів зовнішньої торгівлі

2. Розглянуто умови ефективного функціонування зовнішньоекономічної діяльності України. Напрями зовнішньоекономічної політики, як компоненти загальної системи економічної політики країни, повинні бути враховані при розробці програми соціально-економічного розвитку регіону. Алгоритм формування комплексної програми зовнішньоекономічного розвитку регіону є універсальним для розробки регіональних програм, оскільки він нівелює відмінності в їх господарській спеціалізації і зовнішньоекономічному потенціалі.

З урахуванням сучасних тенденцій в економічній науці, подальшого розгляду потребують питання, пов'язані з розробкою основних положень зовнішньоторговельної політики інтересів національних товаровиробників в умовах глобальної конкуренції.

3. Досліджено правове регулювання ЗЕД в Україні, яке здійснюється шляхом прийняття законів і законодавчих актів Верховною Радою України, нормативних актів Уряду, указів Президента України тощо. Закони, законодавчі й нормативні акти визначають суб'єкти, об'єкти, принципи й функції регулювання того чи іншого виду діяльності, відповідальність юридичних і фізичних осіб.

4. Проаналізовано особливості та тенденції розвитку зовнішньоторговельних відносин. Згідно з міжнародних економічних досліджень у 2020 році спостерігається негативне сальдо у порівнянні з

2019 роком. Падіння склало 3433,6 млн дол. США (темп скорочення склало 93%).

Статистичні данні показують падіння експорту товарів з України порівняно з минулим роком на 1,8%, що складає 49.1 млрд дол. США. Через це скорочення імпорту негативне сальдо у торгівлі скоротилося на 5,9 млрд дол. США.

Значний вплив на економіку у 2020 році спричинила пандемія, через це відбулося падіння експорту послуг на 28,5% (11167,1 млн дол. США).

5. Наведено показники розвитку зовнішньоторгівельних відносин, згідно з якими можна спостерігати основне падіння експорту відбулося з березня по травень 2020 року, після цього періоду до серпня спостерігається стабілізація обсягів експорту, а від серпня його постійне зростання.

Обсяги експортних та імпортних операцій у 2020 році по всій Україні зросли порівняно з 2019 роком. Найбільші обсяги експортних операцій станом на 2020 рік належать м. Київ, Дніпропетровській та Донецькій областям. Що стосується імпортних операцій, то тут за обсягами реалізованих товарів перемагають м. Київ та Київська область. Отже, в Україні спостерігаються випереджаючі темпи зростання імпорту товарів порівняно з експортом. Відповідно й зростає абсолютна величина від'ємного сальдо торговельного балансу за багатьма областями.

При чому структура вітчизняної економіки трансформується доволі повільно, збільшення доходів українців, що спостерігається останнім часом, підвищує попит саме на імпортні товари; зростання світових цін на нафту може вже в найближчому майбутньому потягнути зростання витрат України на імпорт нафти, нафтопродуктів і природного газу, а скорочення доходів від транспортування російського природного газу територією України у зв'язку із введенням в експлуатацію магістральних

газопроводів Росією створює істотну загрозу значного зростання абсолютної величини від'ємного сальдо торговельного балансу України.

6. Визначено, що пріоритетними напрямками розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів України являються залучення інвестицій та ведення інноваційної діяльності на регіональному рівні, а також підвищення рівня виробництва певних видів продукції.

Отже, пріоритетними напрямками для розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіонів України є: будівництво нових промислових підприємств (електроніка, машинобудування, автомобілебудування); виробництво енергозберігаючого обладнання, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій; створення бізнес-інкубатора та індустріального (промислового) парку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буняк В. Б., Островерх П. І., Панчишин С. М. Аналітична економіка : макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2-х кн. 2014. 390 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., *доп. і перероб.* Житомир : ПП «Рута». 2001. 544 с.
3. Васюренко В. О. Фінансове регулювання ЗЕД підприємств: теоретичне узагальнення та прикладний аналіз : *монографія*. 2012. 100 с.
4. Венцель В. Т. Зовнішньоекономічна діяльність: підходи до розуміння в довідниковій та нормативно-правовій літературі. *Вісник ЖТДУ*. 2011. № 1 (55). С. 43–45.
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 – IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. 144 с.
6. Грибельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 2008. 432 с.
7. Дахно І. І. Зовнішньоекономічний менеджмент. К. *Центр учбової літератури*. 2012. 568 с.
8. Дейнека О. Г. Економіка зарубіжних країн : навч. посібник. К. : ЦУ. 2008. 464 с.
9. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник. К. : *Знання*. 2008. 330 с.
10. Зінь Е. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник. К. : *Кондор*. 2009. 432 с.
11. Марченко В. М. Особливості розвитку міжнародних економічних відносин на сучасному етапі. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/3721/1/6.pdf>

12. Макогон Ю.В. Міжнародна економіка : підручник. 3-е вид. К. : Центр учбової літератури. 2009. 560 с.
13. Міжнародна торгівля : навч. Посібник, за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової. К. : ЦУЛ. 2009. 668 с.
14. Міжнародний бізнес : підручник. К. : ВАДЕКС. 2014. С. 810.
15. Мірченко О. О. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. URL: www.irbis-nbu.gov.ua
16. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 13.05.2020).
17. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/> (дата звернення 15.04.2020).
18. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США (USDA). URL : <http://www.usda.gov> (дата звернення 19.04.2020).
19. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). URL: http://www.fao.org/index_en.htm (дата звернення 22.04.2020).
20. Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу (EUROSTAT). URL : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (дата звернення 25.04.2020).
21. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010. № 2404-VI (поточна редакція від 25.10.2020, підстава – 931-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
22. Про затвердження Класифікації країн світу: Наказ Державної служби статистики України від 20.09.2012 р. № 389. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.05.2020).
23. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 26.10.2014 (поточна редакція від 15.08.2020, підстава – 808-IX). *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 29. Ст. 377.

24. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. (поточна редакція від 20.10.2019, підстава – 155-IX). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. 422 с.
25. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі: Закон України від 10.04.2008 р. № 250-VI. *Офіційний вісник України*. 2008. № 31. 960 с.
26. Самблук М. В. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. *Кримський економічний вісник*. 2013. № 2 (03). С. 140–142.
27. Санду В. М. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. URL: http://globalnauka.com/naukova_ukraina/2490.html
28. Ситник Н. С. Сучасний стан розвитку торговельно-економічних відносин України з Європейським. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2/98.pdf>
29. Скоробогатова Н. Є. Перспективи співробітництва України та ЄС у фінансовій сфері. UR: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/20240/1/Part_114_Skorobohatova. Pdf
30. Торгова Л. В. Основи ЗЕД : нав.-метод. посібник. *Львів : Новий Світ-2000*. 2006. 512 с.
31. Управління зовнішньоекономічною діяльністю : навч. посібник. *К. : ТОВ ВІРА*. 2012. 325 с.
32. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини. *К. : Либідь*, 2013. 434 с.
33. Schultz, T.W. (1965). *Transforming Traditional Agriculture*, Yale University Press, New Haven. P. 20-25.
34. World Trade Statistical Review. 2017. URL: <http://www.wto.org/> (дата звернення 26.04.2020).

Додатки

Структура територіальної організації влади

Джерело:

Додаток Б

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами у 2020 році

Області	Експорт			Імпорт		
	тис. дол. США	у % до 2019	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до 2019	у % до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7
Україна	50054605,8	105,7	100,0	60800173,1	106,3	100,0
у тому числі						
Вінницька	1455291,3	101,8	2,9	631638,3	112,2	1,0
Волинська	694002,3	96,4	1,4	1455943,0	106,4	2,4
Дніпропетровська	7907150,3	102,4	15,8	5522187,7	104,9	9,1
Донецька	4631582,6	95,6	9,3	2224441,9	99,0	3,7
Житомирська	719034,6	108,6	1,4	568590,4	106,9	0,9
Закарпатська	1489957,9	89,8	3,0	1471227,2	97,1	2,4
Запорізька	3080637,8	91,2	6,2	1529754,4	86,8	2,5
Івано-Франківська	911442,7	104,6	1,8	831778,5	99,8	1,4
Київська	1948367,6	105,0	3,9	4112295,7	112,9	6,8
Кіровоградська	707025,4	135,5	1,4	250126,2	95,1	0,4
Луганська	152851,1	75,3	0,3	252961,3	88,8	0,4
Львівська	2202053,5	116,2	4,4	3087739,0	114,1	5,1
Миколаївська	2152519,2	101,9	4,3	988468,5	133,6	1,6
Одеська	1384102,9	83,0	2,8	1881084,2	121,6	3,1
Полтавська	2102409,2	110,3	4,2	1360177,2	100,1	2,2
Рівненська	440168,9	107,1	0,9	382551,2	128,0	0,6
Сумська	883366,5	110,1	1,8	656521,1	90,8	1,1
Тернопільська	434264,4	96,0	0,9	450079,8	107,4	0,7
Харківська	1415060,5	110,6	2,8	1745800,6	100,4	2,9

Продовження Дод. Б

1	2	3	4	5	6	7
Херсонська	268128,7	99,3	0,5	407103,5	124,2	0,7
Хмельницька	642345,9	100,7	1,3	563970,4	126,3	0,9
Черкаська	863521,7	109,9	1,7	477387,1	119,9	0,8
Чернівецька	213837,3	106,9	0,4	208610,0	149,4	0,3
Чернігівська	807323,7	106,9	1,6	419383,5	86,8	0,7
м. Київ	12491400,9	121,9	25,0	25690337,3	109,2	42,3

Джерело: [17]

